

УДК 339.654

О.В. Колодич, аспірант

Черкаський державний технологічний університет

Зміст і форми взаємодії виробничої й соціальної інфраструктур у регіоні

Дана стаття присвячена визначенню сутності та економічного змісту виробничої та соціальної інфраструктур, встановленню їх ролі у формуванні конкурентоздатної, адекватної вимогам часу і ринку, регіональної економіки. Автором визначено системні та функціональні взаємозв'язки і взаємозалежності соціальної та виробничої інфраструктур, доведено, що лише їх гармонійне поєднання дає змогу досягти синергетичного ефекту функціонування всього національного господарства країни.

інфраструктура, виробнича інфраструктура, соціальна інфраструктура, регіон

Інфраструктура як поняття економічної науки являє собою комплекс галузей господарювання, що обслуговують всі види економічних відносин, і створюють умови для нормального життєзабезпечення фірм, держави, домогосподарств, населення. Таке поняття інфраструктури утвердилося в науковій думці та економіці й застосовується вже чимало років. За цей період вчені неодноразово прагнули так розкрити сутність інфраструктури, щоб показати, що це – особливі економічні відносини, що виражають певні процеси. Традиційно інфраструктура представлена в науці як система галузей, фірм, що забезпечують функціонування чогось основного для цієї інфраструктури. Тому розглядають не тільки промислову, соціальну інфраструктури, але й більш локальні види інфраструктури (наприклад, банківська інфраструктура, ринкова інфраструктура, біржова інфраструктура, інвестиційна інфраструктура та ін.). Навіть просте перерахування різних підходів до видів інфраструктури вже показує, що це дуже складне економічне явище і його слід спеціально й докладно вивчати.

Враховуючи те, що тривалий час інфраструктура є об'єктом наукового дослідження, сформувалася досить значна теоретична база вивчення проблем її формування та ефективного функціонування за різними видами, зокрема поняття ринкової інфраструктури розглядали А. Гальчинський, П. Єщенко, Т. Климо, Т. Алімова, М. Батуріна та інші; дослідження теоретичних аспектів виробничої інфраструктури та особливостей управління нею знайшли відображення в працях П. Борщевського, Л. Дейнеко, М. Комарова, Т. Сидорченко та інших; особливості розвитку соціальної інфраструктури та її впливу на економічний розвиток відображено в працях В. Куценко, І. Костирка, М. Орлатого, Я. Остафійчука тощо. Разом із тим, на регіональному рівні проблеми формування і розвитку інфраструктури висвітлені недостатньо, що зумовлює актуальність і визначає значимість даного дослідження.

Метою даної статті є визначення сутності та змісту понять «соціальна інфраструктура» та «виробнича інфраструктура», визначено їх функціональні взаємозв'язки, що дають змогу забезпечити гармонійний розвиток національної економіки.

Інфраструктуру, на наш погляд, необхідно вивчати з позицій інституціональної теорії. Тільки так можна реально визначити склад різних видів інфраструктур, їх динаміку, призначення в економіці і функції, які виконують різні види інфраструктури. Однак при цьому виникає небезпека підміни інфраструктури сукупністю інститутів, що існують в економіці й обслуговують її. Тому ми спочатку визначимося із самим поняттям «інфраструктура». Так, К. Макконел і С. Брю вважають, що інфраструктура

являє собою організації «для всієї економіки: це капітальні спорудження, використання яких громадянами й фірмами зазвичай забезпечується державою (автомагістралі, мости, міські транспортні системи, водоочисні споруди, міські системи водопостачання, аеропорти), для фірми – це служби й споруди, необхідні для виробництва продукції, створення яких власними силами обійшлося б їй занадто дорого й тому забезпечується державою або іншими фірмами (водопостачання, електроенергія, утилізація виробничих відходів, перевезення вантажів, науково-дослідні роботи, фінансове й банківське обслуговування)» [1, С.124]. Як бачимо, ці вчені, по-перше, вважають, що інфраструктура економіки формується державою, утримується на державні кошти й обслуговує загальнодержавні потреби, потреби фірм і населення. По-друге, інфраструктуру визначають як ряд організацій, що обслуговують потреби названих вище суб'єктів. Такий підхід звужує й обмежує зміст інфраструктури.

Інші вчені інакше підходять до визначення змісту інфраструктури. Дослідження інфраструктури обмежуються промисловою інфраструктурою й вважається, що інфраструктура – це «мережа агентів з постачання, комунікації, навички, засоби навчання, канали розподілу, спеціалізовані фінансові послуги та ін., що сприяють розвитку промисловості». Цей підхід орієнтований на теорію організації, на теорію контрактів. Тут застосовується інституціональний підхід до розуміння інфраструктури, хоча далеко не повний. Ми вважаємо, що позитивні моменти як у першому, так і в другому визначенні змісту інфраструктури є. Але загальними недоліками такого розуміння сутності інфраструктури як економічного явища є:

- утилітарне розуміння інфраструктури, яка призначена для виконання в економіці певних практичних функцій;
- зміст характеристики інфраструктури не включає в себе ті відносини, які виражені категорією «інфраструктура»;
- такі характеристики інфраструктури не дозволяють використовувати їх при прогнозуванні її ролі в економіці, при визначенні частки самої інфраструктури;
- виходить деякою мірою закритий перелік того, що формує інфраструктуру, хоча реалії показують, що це явище відкритого складу.

У вітчизняній економічній науці встановилося донедавна розуміння змісту інфраструктури як сукупності елементів, різних інститутів, що забезпечують функціонування сфер відтворення, напрямів господарювання, видів діяльності. При цьому елементи, що є самі по собі інфраструктурою, можуть мати свою власну інфраструктуру. Ми вважаємо, що підхід до інфраструктури як до «дерева елементів», які взаємозалежні і взаємодіють між собою, цікавий і може забезпечити формування принципово нового підходу при розумінні дефініції розглянутої категорії.

Ряд авторів вважають, що інфраструктура може розглядатися з позицій додаткових накладних витрат, які виникають при створенні та використанні її елементів. Інші автори підходять до розуміння сутності інфраструктури як до комплексу умов, які необхідні для нормального функціонування складових частин економіки.

Багато авторів, зокрема, таких як і Дж. Стіглер, характеризують інфраструктуру як інформаційні інститути й інформаційні технології [2]. Це широке поняття має право на існування в науці, оскільки інформація дійсно формує інфраструктурний аспект господарювання. Інформація забезпечує взаємозв'язок різних структурних елементів економіки. Інфраструктура із цієї методологічної позиції може розглядатися як сукупність взаємозалежних організацій (структур), які займаються обслуговуванням виробничого, соціального й іншого видів діяльності в межах національних меж економіки.

Інфраструктура існує на різних рівнях буття економіки: на рівні підприємства (у тому числі всередині підприємства), регіону, у межах країни, на рівні світогосподарських економічних відносин. На нашу думку, інфраструктура повинна розглядатися, по-перше, як система економічних відносин у сфері обслуговування. Це обумовлює наявність схожих, а нерідко, і однакових функцій у різних видів інфраструктури, хоча зовні ці функції можуть проявлятися по-різному. По-друге, існують ці відносини на різних рівнях господарських відносин і тому не можуть бути однаковими за будовою й повинні виконувати різні функції. По-третє, інфраструктура залежить від тієї господарської структури, яку вона обслуговує. Тому відносини інфраструктури й функції інфраструктури залежні від різних сфер економіки. По-четверте, функціонування інфраструктури гнучке, пластичне, дуже активно реагує на ті умови, у яких знаходиться не лише інфраструктура, а й ті господарські сфери, які обслуговуються інфраструктурою, від умов господарювання національної, регіональної економіки, фірм, домашніх господарств. Інакше кажучи, інфраструктура є складним економічним явищем, формування й функціонування якого визначається мінливими умовами господарювання, що існують у національній і регіональній економіках, в економічних процесах суб'єктів господарювання. Отже, на нашу думку, при трактуванні змісту слід враховувати особливості нелінійних процесів економіки, динаміки господарювання. На рисунку 1 показано різні підходи до класифікації інфраструктур в економіці.

Рисунок 1 – Класифікація інфраструктури національного господарства

При цьому в контексті даного дослідження особливо значима характеристика регіональної інфраструктури й такі види функціональних інфраструктур як виробнича й соціальна. На нашу думку, регіональна інфраструктура може бути представлена в теорії як система відносин сфери обслуговування, що існує на територіях, орієнтована на створення сприятливих умов функціонування виробництва, ринку, соціальних інститутів та інших форм життєзабезпечення населення.

Реалізація функцій інфраструктури забезпечує синергетичний ефект господарювання. Тому ми визначаємо зміст інфраструктури в такий спосіб. Інфраструктура економіки виражає відносини з-приводу забезпечення комфортних умов реалізації найважливіших завдань сфери виробництва й соціальних відносин. Інфраструктура існує як відносини на різних рівнях господарювання.

У системі регіональної інфраструктури найважливішу роль відіграють виробничий і соціальний види інфраструктури. Обидві ці інфраструктури являють собою функціональне існування регіональної інфраструктури. При цьому виробнича інфраструктура – це життєзабезпечення виробництва на території конкретного розташування, дії виробничих систем. Соціальна ж інфраструктура являє собою життєзабезпечення населення певного регіону, створення комфортних соціальних умов для жителів цього регіону.

Взаємодія виробничої й соціальної інфраструктур являє собою процес зв'язку властивостей, іманентних цим видам інфраструктур. Взаємодія здійснюється як зміни,

що відбуваються усередині цих видів інфраструктур, винесені за їх межі в загальну систему інфраструктури. Взаємодія різних видів інфраструктур є загальним зв'язком у системі. Пізнання їх взаємодії дозволяє з найбільшою ефективністю використовувати кожний вид інфраструктури і їх спільне функціонування в економіці.

Взаємодія виробничої й соціальної інфраструктур завжди конкретно існує в реальній системі економічних відносин, при цьому кожна з них розвивається відносно самостійно. Однак види інфраструктур пов'язані один з одним загальними умовами існування, загальними процесами обслуговування економіки в цілому. Їх взаємодія проявляється в наявності синергетичних ефектів, що впливають на життєдіяльність населення країни й розвиток регіональних виробничо-економічних систем. Пошук форм використання видів інфраструктур, адекватних ринковим сучасним умовам господарювання, співвідноситься з вивченням взаємодії видів інфраструктур.

Взаємодія виробничої й соціальної інфраструктур проявляється в різних типах, характеристиках. Залежать ці взаємодії від відносин, що сформувалися в національній економіці, системи господарювання, стану розвитку продуктивних сил, самого виробництва, тих потреб, які існують у населення. Взаємодія видів інфраструктури являє собою процес руху, загальний зв'язок в економіці країни й між країнами. У процесах взаємодії відбувається зміни інфраструктур, і виникають такі ефекти, як мультиплікаційний, синергетичний, які проявляються в розвитку не тільки досліджуваних видів інфраструктури, але й всієї інфраструктури країни, структури економіки [3, С.85].

Виробнича інфраструктура визначається розвиненістю виробництва в країні, у регіонах; соціальна інфраструктура залежить від стану розвитку потреб населення країни, регіонів, від рівня доходів населення в країні й в регіонах. Варто відзначити тісний взаємозв'язок досліджуваних видів інфраструктур, оскільки виробнича інфраструктура обслуговує створення товарів і товарних послуг, які споживаються населенням, фірмами, регіонами, державою. Соціальна ж інфраструктура забезпечує кількісно і якісно розвиток головної продуктивної сили – людини – для виробництва як такого. Інакше кажучи, існувати окремо один від одного виробнича й соціальна інфраструктура не може. Застосовуючи метод абстрагування, можна вивчати теоретичні характеристики кожного з розглянутих видів інфраструктур. У реаліях же економіки взаємодіють всі види інфраструктур: ринкова, інформаційна, фінансова й т.д.

Взаємодія виробничої й соціальної інфраструктур проявляється, по-перше, у вигляді зміни самих цих видів інфраструктур, по-друге, взаємозв'язок досліджуваних видів інфраструктур об'єктивно обумовлено тими процесами, що існують у розвитку економіки країни. Зокрема, обумовленість цих взаємодій визначається розвитком інформаційного суспільства в країні й появою не тільки інформаційних секторів в економіці країни, але й інформаційних сегментів всередині традиційних інфраструктур.

Взаємодії виробничої й соціальної інфраструктур властиві загальні й специфічні закономірності. Однією з них є те, що завжди в їх взаємодії є провідна сторона. Цю роль може виконувати або виробнича інфраструктура, або соціальна інфраструктура, це залежить від складних соціально-економічних, організаційних і політичних умов у країні й регіонах. Роль провідної сторони в такій взаємодії означає не верховенство якоїсь із інфраструктур, не співвідпорядкованість цих видів інфраструктур, а фіксує той факт, що в конкретно-історичній ситуації саме певний вид інфраструктури є джерелом їх спільного розвитку та руху.

У взаємодії цих двох видів інфраструктур тільки конкретні ситуації реального регіону визначають роль провідної інфраструктури. Для практики регіонального господарювання дане положення досить значиме, оскільки дозволяє спочатку

теоретично визначити цю провідну інфраструктуру, потім розробляти програму спільного розвитку цих інфраструктур, формувати індикативні плани регіонального забезпечення умов їх розвитку [3, С.88].

Ці види інфраструктур знаходяться у постійній взаємодії, обумовленої їх причинно-наслідковим зв'язком. Ці залежності далеко не завжди лежать на поверхні існування процесів розвитку інфраструктур, однак їх слід постійно відслідковувати, виявляти, здійснювати моніторинг змін, що відбуваються в кожній з видів інфраструктур регіону. Насправді жоден вид інфраструктури самостійно існувати не може. Тільки їх спільне існування, безперервна взаємодія породжує реальне економічне життя, позитивні або негативні зміни регіональної економіки. Виробнича інфраструктура забезпечує комфортні умови виробництва, його зростання і розвиток, прогресивні структурні зміни. Задоволення потреб населення пов'язане із соціальною й виробничою інфраструктурою. Інакше кажучи, економіка сама по собі обумовлює безперервну взаємодію всіх видів інфраструктур.

Список літератури

1. Макконнелл К.Р. Экономикс: Принципы, проблемы и политика. Пер. с англ.: В 2 т. / К.Р. Макконнелл, С.Л. Брю – М.: Республика, 1992. – 562с.
2. George Joseph Stigler Essays in the History of Economics. – USA., 1965.
3. Колесник Т.М., Байов О.С. Соціальна інфраструктура в умовах трансформаційної економіки України. // Научно-технический сборник. Коммунальное хозяйство городов. – Выпуск 70. – К.: Техніка, 2006. – С.85–88.

О. Колодич

Содержание и формы взаимодействия производственной и социальной инфраструктур в регионе

Данная статья посвящена определению сущности и экономического содержания производственной и социальной инфраструктур, установлению их роли, в формировании конкурентоспособной, адекватной требованиям времени и рынка, региональной экономики. Автором определены системные и функциональные взаимосвязи и взаимозависимости социальной и производственной инфраструктур, доказано, что лишь их гармоничное сочетание дает возможность достичь синергического эффекта функционирования всего национального хозяйства страны.

О. Kolodich

A table of contents and forms of co-operation of production and social infrastructures in a region

This article is devoted determination of essence and economic maintenance of production and social infrastructures, establishment of their role, in forming of competitive, adequate the requirements of time and market, regional economy. By an author certainly system and functional intercommunications and to interdependence of social and production infrastructures, it is well-proven that only harmonious combination gives them possibility to attain the sinergistical effect of functioning of all national economy of country.

Одержано 01.12.09